

СЕКЦІЯ 1 ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 339.922:3.071

Свида І.В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу
Мукачівського державного університету

НОВИЙ «ПЛАН МАРШАЛЛА» ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті наголошено на необхідності проведення радикальних реформ в Україні. Як альтернатива розвитку країни в умовах глобалізації пропонується формування нового «Плану Маршалла», який би передбачав комплексний розвиток та всебічну підтримку економічно розвиненими країнами. Досліджено досвід Грузії у напрямі подолання соціально-економічних негараздів завдяки проведенню в свій час реформам.

Ключові слова: глобалізація, інтеграція, реформи, національна стратегія розвитку, сталий розвиток.

Свида И.В. НОВЫЙ «ПЛАН МАРШАЛЛА» ДЛЯ УКРАИНЫ

В статье отмечена необходимость проведения радикальных реформ в Украине. Как альтернатива развития страны в условиях глобализации предлагается формирование нового «Плана Маршалла», который бы предусматривал комплексное развитие и всестороннюю поддержку экономически развитыми странами. Исследован опыт Грузии в направлении преодоления социально-экономических проблем благодаря проведенным в свое время реформам.

Ключевые слова: глобализация, интеграция, реформы, национальная стратегия развития, устойчивое развитие.

Svida I.V. THE NEW «MARSHAL PLAN» FOR UKRAINE

The necessity of radical reforms in Ukraine is emphasized in this article. As alternative in the conditions of the globalization, we propose forming of the new «Marshal Plan», which provides complex development and comprehensive support by economically developed countries. The experience of Georgia is researched in the direction of overcoming socio-economic problems with timely reforms.

Keywords: globalization, integration, reforms, national development strategy, sustainable development.

Постановка проблеми. Головною особливістю ХХІ століття стає глобалізація. Все більше країн втягуються у цей процес. Можна багато дискутувати про переваги та недоліки глобалізації, однак незаперечним залишається одне: глобалізація – це потужна програма світового устрою, у яку втягнуті великі фінансові та інтелектуальні ресурси й ухилитися від неї жодна країна, що прагне розвитку, не може. Інше питання, що одні країни використовують глобалізацію на свою користь (отримуючи інвестиційні вливання, доступ до нових технологій), а інші країни списують на наслідки глобалізації всі економічні негаразди та втрати промахи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження впливу глобалізації на національну економіку присвячені праці багатьох вчених, зокрема: О.О. Воловича, який обґрунтовує глобалізацію як необхідний процес на даному етапі світового розвитку, однак чітко виділяє загрози, які вона може нести у разі одновекторного спрямування України; У. Бек акцентує увагу на складнощах, які виникли в західних європейських країнах внаслідок глобалізації; Д. Білорус, А. Поручник та Д. Лук'яненко сформулювали структуру глобалізаційного процесу; К. Крисенко наголосила, що позитивний чи негативний вплив від глобалізації залежить від рівня розвитку національної економіки країни.

Постановка завдання. В умовах глобалізаційних перетворень у сучасній міжнародній системі формуються нові правила «політичної гри», які примушують країни шукати своє місце у багатомірній карті світу майбутнього. Яке місце займе Україна в світових процесах глобалізації? Залишиться сировинним придатком, як країни третього світу, чи стане само-

достатньою державою з розвинутою економікою, з якою рахуватимуться у світі? Метою статті є дослідити, які реальні кроки необхідно вжити для виходу України з кризи та посідання гідного місця у світовій системі глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах глобалізації кожна країна повинна визначитись, яку економічну модель вона обирає для себе: виживання або розвитку. В Україні майже 25 років реалізується модель виживання, яка проявляється в наступному: недостатня забезпеченість робочими місцями, низьке пенсійне забезпечення, невідповідність заробітної плати рівню цін, високий рівень монополізації ринку, занепад науки, застарілі технології, падіння показників промислового виробництва тощо. І це не наслідки процесу глобалізації, а свідомий вибір керівництва держави. Якщо не змінити існуючі підходи до державотворення, то перед Україною маячить перспектива країн третього світу, за якої ТНК нещадно експлуатують ресурси, керуючись власною вигодою та ігноруючи інтереси держави та її народу. Яка причина допущення такої ситуації? Глобалізація? Засилля іноземних ТНК? Ні, позиція керівництва держави та її народу, який повинен контролювати дії представників влади.

Модель розвитку передбачає, насамперед, інвестування у нові технологічні проекти, залучення та розвиток людського капіталу, популяризація власної культури та інтеграція в цивілізоване суспільство. Таким шляхом пішли у свій час НІК, або «азійські тигри».

Україна має унікальний історичний шанс не тільки на виживання, але й на прискорений соціально-економічний розвиток. Цей шанс – в інтелектуаліза-

ції капіталу, формуванні та реалізації інноваційних стратегій, запуску власного виробництва, збільшенні експорту, відкритті власних нафтових та газових родовищ, розвитку фермерства та с/г, а головне – переході до сталого розвитку. Але все це можливо реалізувати тільки за однієї умови – прихід нової влади, яка буде діяти в інтересах нації, в інтересах держави, а не продовжувати обслуговувати кланово-олігархічні системи.

Якщо Україна стане сильною самодостатньою державою з модернізованою економікою, то навіть у найжорсткіших умовах глобалізму зможе вистояти та забезпечити при цьому прискорений та якісний розвиток. Якщо не буде розроблено на державному рівні довгострокової конкурентоспроможної стратегії на засадах сталості, не буде сформовано політичної еліти, здатної її зреалізувати, то Україну очікує економічне банкрутство, народні бунти та розкол країни. Ці прогнози вже не здаються такими далекими й нереалістичними в світлі останніх подій – розквітання ситуації в країні з боку РФ.

Україні необхідні радикальні реформи. У свій час А. Гершенкрон [6] стверджував, що країни Східної Європи будуть розвиненими тільки у тому випадку, якщо зуміють здійснити різкий стрибок. Поступовий, еволюційний розвиток не працює, Україна ним рухається майже 25 років. Політична еліта, боячись втратити владу через непопулярність реформ, весь час коливалася між європейськими та східними цінностями. Однак проведення реформ – це вимога часу, якщо Україна хоче залишатися незалежною сучасною державою. І будь-яке зволікання з їх реалізацією тільки затягне країну в ще більшу прірву.

Шляхом реформ у свій час пішла Польща та інші постсоціалістичні країни, які на даний час є членами ЄС. Їхній досвід може стати цінним для України в контексті проведення власних реформ. Головна особливість «різкого» стрибка – болючі радикальні міри на початку, але вони виведуть країну на вірний шлях. Ситуація в Україні ускладнена ще й війною у східних регіонах, загрозою захоплення нових територій, необхідністю мобілізації населення для протидії, однак ці чинники не повинні зупиняти розпочаті реформи. Наприклад, Ізраїль весь час знаходиться у стані війни, але це не заважає країні успішно розвиватися.

В Україні залишилися цінності закритого суспільства, закритого світу. У контексті двох майданів, військового конфлікту, постійної загрози з боку Російської Федерації українців не повинні лякати реформи, а навпаки, стимулювати, консолідувати суспільство у напрямі усвідомлення, що тільки завдяки повторенню шляху постсоціалістичних країн можливі зміни на краще. Вихід із зони комфорту лякає усіх, але він є необхідним для тих, хто хоче покращення життя.

Україні важливо розвиватися разом з цивілізаційним світом, де суперечки вирішуються не гібридними війнами й пошуками «крайніх», а економічними методами. А для цього Україна має стати сильною й самобутньою державою.

На сьогодні найбільш відомими є такі моделі економічного розвитку:

1) шведська модель – головний акцент зроблено на соціальну політику, на соціальний захист населення за рахунок держави, на достойну оплату праці та створення можливостей «заробити» населенню на високій пенсії;

2) французька модель – відбувається планування народного господарства за централізованого втручан-

ня в економіку з метою її захисту від стихійних ринкових процесів. Вживаються заходи щодо стабільного розвитку ТНК;

3) американська модель – передбачає капіталізацію відносин, на перше місце ставляться бізнес-інтереси. Сприятлива податкова політика, однак соціальне забезпечення лягає на «плечі» громадян;

4) японська модель – високий рівень патріотизму, замкнута від інших національностей культура, господарська діяльність підпорядковується загальнонаціональним інтересам, високий рівень інноваційних впроваджень та якості продукції, добре розвинений малий та середній бізнес, у більшості інтегрований через ризики у склад великих компаній.

Отже, в умовах глобалізму і глобальної інтеграції кожна країна повинна мати свою специфічну, конкурентоспроможну та адаптовану модель сталого розвитку, на впровадження якої повинна бути спрямована довгострокова національна стратегія. У протилежному випадку соціально-економічний розвиток країни не відповідає критеріям безпеки і несе в собі великі загрози.

Пошук найбільш ефективної моделі розвитку, за якої б Україна відродила втрачену провідну роль держави та збудувала ефективну конкурентоспроможну систему управління, повинен базуватися на реальній оцінці розвитку світових тенденцій, з урахуванням як існуючих глобалізаційних процесів, так і в контексті формування системи глобалізму як нової системи світопорядку.

Головною цінністю в сталому розвитку визнано людину, головна ідея стрибка для України – щоб найголовнішим капіталом було визнано людський капітал, інтереси населення та можливості їх реалізації.

Нова ідеологія розвитку для України – це слідування загальнонаціональним інтересам, стимулювання народного підприємництва, формування могутніх національних (державних і державно-приватних) корпорацій для конкурентного, а не адміністративного захисту національних ринків і виходу на глобальні ринки [3]. Якщо цього не відбудеться, то Україна знову загрузне в олігархічно-клановій системі управління.

Останнім часом акцентується увага на проблемі затягуванні ратифікації угоди між Україною і ЄС. Однак проблема полягає в іншому – в затягуванні реформ, які в Україні постійно відкладаються, а без них країна приречена. Ратифікація з ЄС – питання часу, проведення європейських реформ – вимога сьогодення. Поки що Україна тільки втрачає час, гальмуючи з проведенням реформ.

Несприятливі обставини не повинні зупиняти Україну на шляху до створення процвітання. Майже всі країни, які на сьогодні досягли успіху, починали свій шлях майже з руїн: Німеччина і Франція після Другої світової війни, країни постсоціалістичного табору, нові індустріальні країни.

Південна Корея з відсталого країни за 25 років (1960–1985 рр.) увійшла до лідерів хай-тека – високі технології, стала одним із світових економічних тигрів, яких прагнуть наслідувати інші країни. Цей приклад наводили для України від початку її незалежності.

Україна для виходу з кризи потребує свій «План Маршала», за аналогом програми допомоги Європі з боку США після Другої світової війни. Таким планом для України, як стверджують деякі фахівці, може стати «План Сороса», який допоможе економіці України вибратися з кризи.

Інвестор-мільярдер Джордж Сорос вважає найбільш інвестиційно привабливим в Україні людський капітал та диверсифіковану економіку. За його словами, Євросоюз міг би не тільки забезпечити вплив прямих іноземних інвестицій, але й навчання фахівців, у першу чергу в сфері управління. Так вчинили країни Західної Європи по відношенню до держав Організації Варшавського Договору на початку 1990-х рр. і тим самим забезпечили їх успішний перехід до ринкової економіки [6].

Фінансова допомога США країнам Європи для відродження економіки після Другої світової війни, за умови імпорту американських товарів та виведення комуністів із уряду, дозволила оперативніше провести радикальні реформи і в найближчому часі стати Німеччині одним із економічних лідерів світу.

Завдяки «Плану Маршала» за 4 роки 17 європейських країн отримали від США вливання на суму 13 млрд дол. (148 млрд дол. в цінах 2013 р.) [6]. Подібно тому, як США у свій час допомогли Європі, тепер ЄС (у першу чергу Німеччина), на думку Д. Сороса, повинен надати допомогу Україні. Також ЄС та Україна могли б відкрити свої ринки один для одного, що дозволило б кращим українським компаніям інтегруватися у світовий бізнес та набути й поширити значний досвід, як вести бізнес по світовим правилам.

ЄС від допомоги не відмовляється, однак не поспішає надавати фінансову підтримку через дві головні причини: 1) Європа зараз розділена спірними питаннями між країнами-кредиторами та країнами-боржниками; 2) високий рівень корупції та низький рівень законності в Україні відлякують потенційних інвесторів.

Головним пунктом «Плану Сороса» є те, що фінансові засоби для України даються не просто так, а під реформи. Така постановка питання може зіграти історичну роль, так як немає кращого стимулу в Україні для реформ, ніж криза.

Шляхи подолання кризи та досягнення успіху країною починаються у першу чергу з того, що очолювати країну повинен сильний лідер, патріот, здатний задля досягнення більшого в національних інтересах піти проти громадської думки (в Україні – проти кланово-олігархічної системи), вміння бачити глобальне і доводити розпочате до кінця.

Гірка правда для України полягає в тому, що починаючи від Майдану і до даного часу відсутній алгоритм вирішення накопичених державних проблем. Навіть окремі намагання вирішити важливі проблеми очікуваного результату не приносять. Популізм та намагання окремих політиків позиціонувати себе як ефективних менеджерів розбиваються у жорсткі реалії та відсутність реформ.

Помилковим є припущення, що певна країна (США, ЄС) чи структура (НАТО) вирішить проблемні питання за українців. Це далеко не так. Закономірно, що ніхто за нас вирішувати проблеми не буде. Даються тільки можливості або робляться пропозиції, далі все залежить від позиції керівництва держави та контролю з боку народу.

Так, до реформаторів невідомо значне відношення у суспільстві, так як на них «списують» всі негаразди. Жодна політична сила не хоче втрачати електоральні рейтинги через непопулярні та під час болючі реформи. Але для України, в ситуації, у якій вона опинилася, іншого виходу немає: або реформи, або криза, яка зумовить виникнення третього майдану.

У 2004 р. в Україні мали відбутися територіальні, економічні, соціальні та адміністративні рефор-

ми. Однак, на жаль, цього не відбулося. Через майже 10 років ми знову опинилися з одними й тими ж проблемами (корумпованість, економічні негаразди, соціальна незахищеність) на майдані. Для порівняння: М. Саакашвілі, бувший президент Грузії, провів радикальні реформи у своїй країні за період 2004–2012 рр.

Політика президента Грузії М. Саакашвілі і по даний час має як прихильників, так і критиканів. Співробітниця «Інституту економічного аналізу» Л. Буракова у 2011 р. видала книгу «Чому у Грузії все получилось», у якій дана економічна оцінка реформ, проводжуваних М. Саакашвілі.

За Л. Бураковою, визнаними заслугами реформ президента є такі [4]:

1. Дебюрократизація – радикально спрощені процедури при зверненні громадян до органів влади для отримання довідок, оформлення документів тощо.

2. Лібералізація – кількість податків зменшено з 22 до 6, самі податки також істотно спрощені.

3. Приватизація – з 2004 року держава розпродала значну кількість своєї власності: землю, готелі, заклади охорони здоров'я, промислові об'єкти, інфраструктуру тощо.

Завдяки кардинальним реформам подолана корупція (рейтинг довіри народу до поліції становить 90%) [4]; внаслідок реформ у сфері енергетики вдалося забезпечити електроенергетику навіть у найвіддаленіші гірські села та експортувати її; у напрямках сполучення населених пунктів прокладено якісні дороги; зупинений відток населення тощо.

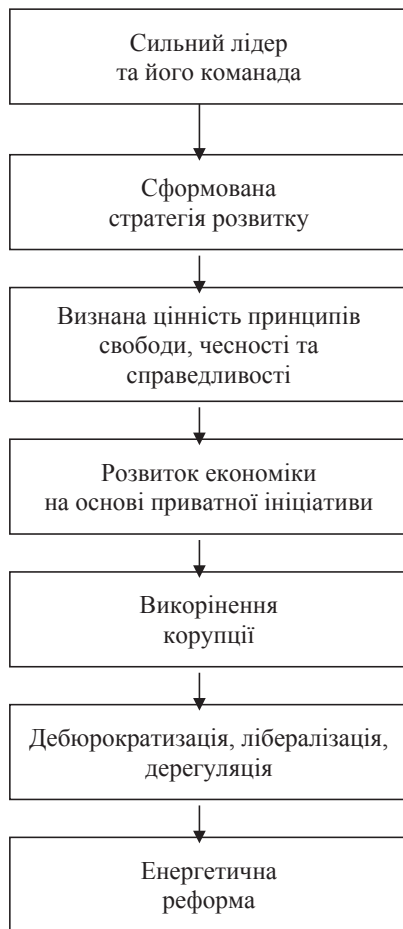
У цілому в Грузії було проведено більше 70 реформ, які дали свої результати і наочно показали, що навіть у найбезперспективніших країнах завдяки реформам можна досягти економічного процвітання, високих соціальних стандартів та збереження довкілля.

За словами багаторічного куратора економічних реформ в Грузії К. Бендукідзе, країна на межі 1990–2000-х рр. розглядалася як безуспішна країна. А вже протягом 2007–2013 років Грузія мала одні із найвищих у світі темпи розвитку. У 2007 році – 12%, у кризовому 2011 році показник економічного зростання склав 6,5%. Протягом 6 років – з 2003 до 2009 року – держбюджет Грузії зріс у 10 разів – з 400 мільйонів до 4 млрд доларів. У ті ж роки середня зарплатня зросла у понад 4 рази, а мінімальна пенсія була збільшена у понад 7 разів [1]. За легкістю ведення бізнесу в рейтингу країн Грузія піднялася з 137 до 11 місця. А в 2004–2007 роках, згідно з доповіддю «Ведення бізнесу» Світового банку, країна стала самою реформованою в світі.

Проблем у Грузії залишається багато, але цій країні вдалося в рекордно короткі терміни провести «шокові» реформи, які дали позитивний результат.

Яким чином вдалося Грузії досягнути таких вагомих результатів? Поступово, не зволікаючи, було вирішені такі завдання (рис. 1): обрано лідера та сформовано його команду із фахівців-однодумців, здатних реалізувати започатковані реформи; розроблена стратегія, чітка ідея розвитку країни та енергійний рух до її реалізації; визнана цінність принципів свободи, чесності та справедливості, причому свобода особиста та економіки; з метою забезпечення показників економічного зростання було надано можливість приватизувати значну кількість об'єктів, що належали державі; для подолання корупції було замінено «досвідчених професіоналів з їх мудrimi порадами» на нові кадри (особливо цінний досвід для України); внаслідок зменшення бюрократичних тяганин було

скорочено значну кількість держпосад, у держслужбі було встановлено вищі зарплатні, встановлені межі їх мінімуму і максимуму, кількість міністерств скоротилася з 18 до 13 [4], скасовано і об'єднано низку державних департаментів, агентств та установ; проведено суттєві реформи в окремих галузях.

Рис. 1. Завдання, поставлені для проведення реформ в Грузії

На думку автора грузинських економічних реформ Каха Бендукидзе [2], в Україні необхідно подолати бюрократію, скоротити кількість нормативних актів та реформувати судову систему. Однак нову еліту, здатну втілити намічені реформи у життя, видатний економіст в Україні не бачив.

У свій час М. Саакашвілі критикували за те, що він призначав на керівні посади молодих людей. Однак саме освічена молодь є тією незаангажованою частиною суспільства (якщо це не діти політиків), яка генерує нові ідеї та здатна змінити країну на краще.

Консервативне, традиційне мислення (яке дісталось у спадок від колишнього СРСР) передбачає, що старші люди мають більше знань і досвіду, отже, з

них вийдуть кращі керівники. Але в час швидких змін та інноваційних перетворень все навпаки: старші покоління мають менше знань, а їхній досвід служить погану службу: інакше не голосували б за КПУ, не «ідеалізували» СРСР, а старі бюрократи не гальмували б реформ, зберігаючи монополію на владу. Необхідно рішуче змінювати одні інститути на інші, а це можуть зробити лише люди з-поза системи.

Для реформ у судовій системі України К. Бендукидзе пропонував залучити фахівців з юридичною освітою, які належать до української діаспори в Канаді. Найвдалішим способом боротьби з олігархатом К. Бендукидзе вважав відкриту економіку. Значним фактором фінансової та політичної корупції в державі відомий підприємець назвав неринкові схеми купівлі газу з Росії, які не вигідні Україні. На його думку, олігархи, які не заробляють, а «сидять на потоках», в умовах відкритої економіки «самі відваляться» [2].

Отже, для України, у контексті реформ, необхідно вирішити в першу чергу такі завдання: підтримка малого та середнього бізнесу, захист прав приватної власності, створення умов для генерації ідей та розповсюдження ініціатив в підприємницькому середовищі, що дозволить формувати нові галузеві форми бізнесу; незалежна, чесна та справедлива судова система; скорочення «роздутих» штатів держуправління та неефективних структур, що фінансуються з держбюджету; формування компетентної команди, яка б мала квоту довіри від народу та була дієздатною в плані реалізації намічених ініціатив.

Хоча Україна і отримала унікальний шанс для покращення ситуації в усіх сферах діяльності, однак чи скористається вона ним, у якій мірі і як скоро це відбудеться – точних відповідей поки немає.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, проведення реформ в Україні є невідкладним завданням. У той же час без підтримки економічно розвинених країн, без обговорення разом з ними нового «Плану Маршалла» вийти з кризової ситуації самостійно Україні дуже складно як через внутрішні, так і через зовнішні проблеми.

Глобалізація не є завершеним процесом, і саме від позиції уряду держави та громадськості залежить яке місце займатиме Україна у глобалізованому світі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бендукидзе К. Надо стать чемпионом реформ, чтобы получить средний результат [Електронний ресурс] Інтерв'ю в журналі «Слон» июнь, 2014 г. – Режим доступу : slon.ru-1114590.xhtml.
2. Бендукидзе К. Украина должна победить в двух войнах [Електронний ресурс] Інтерв'ю в журналі «Сноб», ноябрь, 2014 г. – Режим доступу : snob.ru/selected/entry/83853.
3. Білорус О.Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток: (Системні маркетинг. досл.) / О.Г. Білорус, Ю.М. Мацейко. – К. : МАУП, 2005. – 492 с.: іл. – Бібліогр.: с. 474-491.
4. Буракова Л. Почему у Грузии все получилось / Буракова Л. – М. : «Альпина Бизнес букс», 2011. – 261 с.
5. Erlich A., Gerschenkron A. в кн. International Encyclopaedia of the Social Sciences под ред. D. Sills, vol. 18 (The Free Press, 1979).
6. Sustaining Ukraine's Breakthrough. – Project Syndicate [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.project-syndicate.org/...](http://www.project-syndicate.org/)